

Новітська І.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального права*

ОСОБЛИВИЙ ПСИХОФІЗИЧНИЙ СТАН МАТЕРІ, ВИКЛИКАНИЙ ПОЛОГАМИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ ЗА СТАТТЕЮ 117 КК УКРАЇНИ

Стаття 117 КК України передбачає відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час або відразу після пологів. В конструкції складу злочину про вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відсутня головна суб'єктивна ознака складу злочину, яка є підставою віднесення даного виду вбивства до злочинів з привілейованим складом - знаходження матері в особливому психофізичному стані, викликаному пологами, та в умовах психотравмуючої ситуації. Ще на початку минулого століття вчений-психіатр А. Едельштейн писав, що «дітовбивство явилось чи не найпершим пра- вопорушенням, в якому задовго до завоювання психіатрами відповідного місця в суді суддя без них приймав до уваги психологічний стан підсудної» (А. Едельштейн. Убивство и убийцы / А. Едельштейн. - М.: Изд-во МГУ 1928, с.273).

За свідченнями лікарів кожна жінка під час пологів переносить біль, стрес, емоційну напругу, після пологів в неї спостерігаються психічні розлади, неврози, депресія, детерміновані ендокринними змінами. Ці психічні розлади можуть обтяжуватися тривалою негативною дією психотравмуючих ситуацій (соціальні чинники): згвалтування, недостойна поведінка батька дитини, скрутне матеріальне становище і таке ін. Емоційна напруга, викликана такими психотравмуючими умовами, в поєднанні з муками під час пологів може викликати психопатичний стан та психічний розлад породіллі, які послаблюють її здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними (що дозволяє, згідно положень ст. 20 КК України, говорити про обмежену осудність жінки під час скоєння злочину).

В ст. 106 КК Російської Федерації та ст. 140 КК Республіки Беларусь як обов'язкова ознака складу злочину зазначено скоєння навмисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини в умовах психотравмуючої ситуації або в стані психічного розладу, викликаних пологами. Тому погоджуюсь із висновками тих авторів, які вважають, що термін новонародженості ніяк не може впливати на визначення проміжку часу, який би був критерієм для кваліфікації діянь за ст. 117 КК України. Та, напевно, саме у зв'язку з відсутністю прямої вказівки на цей особливий стан жінки в законі, на практиці при винесенні судових вироків він не є головною підставою для кваліфікації дій винних осіб за ст. 117 КК. Якщо розглянути судові рішення (Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>) у кримінальних справах про вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, то за статистикою основна маса вбивств була скоєна або одразу ж після пологів, або на протязі кількох годин після них, що і слугувало підставою для кваліфікації дій підсудних за статтею 117 КК, а особливий психофізичний стан жінки, викликаний пологами, в основному не враховувався, а судова психолого-психіатрична експертиза для його встановлення не проводилась. Не в кожній жінці пологи та складні життєві ситуації можуть викликати визначений стан, тому невірно всі вбивства матір'ю

новонародженої дитини, скоєні невдовзі після пологів, відносити до скоєних при пом'якшуючих обставинах.

Ось наприклад, Кам'янський районний суд Черкаської області (справа № 1-92/2007) визнав винною особу у скоєнні злочину, передбаченого ст. 117 КК, виходячи з того, що вона вбила свою новонароджену дитину відразу ж після пологів (через 15 хвилин). Стан матері, обумовлений пологами, не досліджувався. При цьому на досудовому та судовому слідстві було з'ясовано, що підсудна приховувала вагітність, не готувалась до народження дитини, не стала на облік у жіночій консультації, взагалі не пов'язувала своє майбутнє з дитиною, а отже намір позбавитися дитини у підсудної виник задовго до народження дитини.

З метою усунення безпідставного пом'якшення кримінальної відповідальності матерів, які вбивають своїх новонароджених дітей, не перебуваючи в особливому психофізичному стані та в умовах психотравмуючої ситуації, зумовлених пологами, необхідно передбачити такий стан матері як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони вказаного злочину та підставу його виділення до привілейованих злочинів шляхом безпосередньої вказівки на цей стан у диспозиції ст. 117 КК України.

Між тим ні в теорії, ні на практиці немає єдиного критерію, за яким можна було б судити про тривалість дії особливого психофізичного стану та психотравмуючої ситуації, викликаними пологами. Формулюванням «відразу після пологів» законодавець вказує на те, цей період не може бути значно віддалений від пологів у часі. Роз'яснення Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7.02.2003р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» також не визначило конкретного часу, протягом якого злочин потрібно кваліфікувати за ст. 117 КК України: «умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за ст. 117 КК, якщо воно вчинене під час пологів або одразу після них. Вчинення цих дій через деякий час після пологів за відсутності кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, тягне відповідальність за ч. 1 зазначеної статті. З одного боку час знаходження жінки в особливому психофізичному стані, викликаному пологами, та в умовах психотравмуючої ситуації після пологів є оціночною ознакою, що залежить від обставин справи в кожному конкретному випадку. Та з іншого боку, потрібен єдиний критерій визначення проміжку часу, протягом якого даний вид злочину слід кваліфікувати за ст. 117 КК України, щоб запобігти необ'єктивності судових рішень. Разом з тим, психотравмуюча ситуація може виникнути задовго до пологів і продовжуватись скільки завгодно після них, а тривалість психофізичного стану залежить від особливостей психіки жінки. В науці кримінального права є позиція щодо застосування при визначенні періоду «відразу після пологів» акушерського критерію в сім діб (в акушерстві і гінекології на протязі цього часу жінка визнається породіллею, а дитина - новонародженою). Якщо ж жінка продовжує перебувати в особливому психофізичному стані, викликаному пологами, та під впливом психо- травмуючої ситуації, то це повинно враховуватись судом як пом'якшуючі обставини, а злочин кваліфіковано за п.2 ч.2 ст. 115 КК України.